

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської мови та методики її викладання**

**ФОРМУВАННЯ КОЛОКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ ЛІЦЕЇВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 09-251М групи
Спеціальності: 014.02 Середня освіта (Мова і
література (англійська))
Освітньо-професійної програми «Середня
освіта (Мова і література (англійська))»
Прокопенко Юлія Володимирівна

Керівниця кандидатка педагогічних наук,
доцентка Зуброва Ольга Андріївна
Рецензентка кандидатка педагогічних наук,
вчителька англійської мови Академічного
ліцею ім. О. Мішукова ХМР при ХДУ
Кострубіна Ольга Валеріївна

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Англійські колокації: лінгводидактичний аспект	6
1.1. Поняття колокації в лінгвістиці	6
1.2. Англійські колокації в контексті теорії сполучуваності	11
1.3. Англійські колокації як лінгводидактичні одиниці	16
РОЗДІЛ 2. Методика формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв	21
2.1. Компетентність як базове поняття компетентнісного підходу до навчання	21
2.2. Колокаційна компетентність як складник іншомовної комунікативної компетентності	24
2.3. Методологічні засади формування колокаційної компетентності	31
2.4. Система роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв	37
2.5. Методичні рекомендації з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв	41
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	65

ВСТУП

Модернізація всієї системи освіти в Україні передбачає перегляд та оновлення як цілей і змісту навчання іноземних мов, так і способів їх реалізації. Згідно з Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та іншими нормативними документами, головною метою навчання іноземних мов у закладах профільної середньої освіти визначається формування в учнів компетентностей, зокрема іншомовної комунікативної компетентності, на рівні незалежного користувача як здатності до спілкування з представниками інших культур за допомогою іноземної мови в її усній і письмовій формі. Необхідність створення ефективних способів формування іншомовної комунікативної компетентності учнів зумовлює потребу вдосконалення способів формування її окремих складників, до яких належить колокаційна компетентність.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці, присвячені як загальним питанням сполучуваності в мові (М. Авдєєва, І. Арнольд, Г. Бондарчук, Н. Котелова, М. Влавацька, А. Смирницький, С. Тер-Мінасова), так і з'ясуванню сутності колокацій як особливого її прояву (О. Ахманова, Т. Бобкова, Р. Гінзбург, І. Онал, Є. Орлова, Г. Палмер, Дж. Сінклер, С. Тер-Мінасова, Дж. Фьорз); а також теоретичні й практичні дослідження формування іншомовної комунікативної компетентності взагалі (О. Бігич, І. Зимня, С. Ніколаєва, О. Тарнопольський) та колокаційної компетентності як її складника (Л. Андрєєва, М. Влавацька, Дж. Гіл, П. Девіс, В. Клочихін, М. Люїс, Дж. Маркс, Т. Рябуха).

Актуальність теми дослідження «Формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв у процесі навчання англійської мови» зумовлена такими факторами, як недостатнє теоретичне й практичне вивчення цього питання в контексті освітнього процесу закладів

профільної середньої освіти, важливість колокаційної компетентності як складника іншомовної комунікативної компетентності учнів ліцеїв і недостатня увага дослідників до розробки й упровадження дієвих способів її формування.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Тема й зміст кваліфікаційної роботи безпосередньо пов'язані темою науково-дослідної роботи кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету «Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0117u 006791).

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування системи роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв і створення відповідних методичних рекомендацій.

Завдання дослідження:

- дати визначення поняття «колокація» як прояву обмеженої лексико-семантичної сполучуваності слів, а також охарактеризувати англійські колокації у лінгводидактичному контексті;
- з'ясувати місце колокаційної компетентності у складі іншомовної комунікативної компетентності учнів ліцеїв;
- надати методологічне обґрунтування системи роботи з формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв;
- розробити методичні рекомендації з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв.

Об'єкт дослідження – процес навчання англійської мови в закладах профільної середньої освіти.

Предмет дослідження – методика формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв у процесі навчання англійської мови.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури й

нормативних документів з теми дослідження для обґрунтування його теоретичних засад і формулювання ключових положень; дефінітивний метод для створення категоріального апарату; синтез результатів дослідження; проєктування й моделювання методики формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці системи вправ, що сприятиме підвищенню ефективності формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв у процесі вивчення англійської мови.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання запропонованої методики формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв у процесі навчання англійської мови.

Апробація. Окремі аспекти дослідження оприлюднено у вигляді публікації статті «Когнітивно-візуальний підхід до навчання англійських колокацій учнів ліцеїв» в альманасі ХДУ «Магістерські студії» та участі в Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи» 23-24 жовтня 2020 р. у місті Одеса з публікацією тез «Англійські колокації як прояв обмеженої лексичної сполучуваності». Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри англійської мови та методики її викладання (протокол від 26.06.2020 р. №15, протокол від 26.11.2020 р. №5).

РОЗДІЛ 1

АНГЛІЙСЬКІ КОЛОКАЦІЇ: ЛІНГВОДИДИКТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Поняття колокації в лінгвістиці

Як свідчать результати вивчення наукової літератури з теми дослідження, колокація належить до таких лінгвістичних понять, які не мають однозначного визначення, адже розуміння їхньої сутності й статусу в системі мови залежить від методологічної позиції кожного науковця. Активне вивчення цього явища розпочалося в зарубіжній лінгвістиці ще в першій половині ХХ сторіччя, але й сьогодні дослідники не втрачають інтересу до цього питання, про що свідчить значна кількість наукових публікацій, навчально-методичних матеріалів (наприклад, серія підручників «English Collocations in Use» [76 – 77], «Check Your Vocabulary for Natural English Collocations» [75]), словників колокацій (наприклад, «The BBI Combinatory Dictionary of English: your guide to collocations and grammar» [66]).

Одними з перших лінгвістів, запровадив у науковий вжиток поняття «колокація», були Г. Палмер [78], Дж. Фьорз [70], Дж. Сінклер [79]. Г. Палмер у доповіді «Second Interim Report on English Collocations» запропонував називати колокацією послідовності слів, які краще вивчати як цілі слова, проілюструвавши це положення списком таких сполучень, а також запропонував їхню класифікацію, виокремивши іменні, адвербіальні, дієслівні сполучення слів [78]. У свою чергу Дж. Фьорз запропонував розуміти колокацію як абстрактне поняття, яке використовується для позначення звичного, регулярного поєднання слів з іншими словами [70]. Новий крок у розумінні сутності колокацій зроблено Дж. Сінклером, який вперше запропонував вивчати колокації на основі статистичного аналізу спільної появи лексичних одиниць. Крім того, Дж. Сінклер зробив спробу описати структуру колокацій,

виокремивши в їхньому складі основний компонент (*a node*) і *a span* як набір одиниць з обох боків від основного елемента, а також увів у вжиток поняття «колокати» (*collocates*) для позначення лексичних одиниць, що можуть сполучатися з головним елементом колокації. У результаті експериментальних досліджень, учений дійшов висновку про те, що оптимальною кількістю одиниць в ряду є чотири слова зліва і праворуч від основного елемента [79].

У вітчизняній лінгвістиці термін «колокація» не одразу знайшов своїх прихильників. У 1960-1970-і роки вивчення колокацій у Радянському Союзі здійснюється переважно в контексті фразеології. Дослідники відзначають наявність у лексичному складі мови конструкцій з неоднозначним статусом. Зокрема, М. Шанський, розвиваючи популярну класифікацію фразеологічних одиниць В. Виноградова [17], виокремлює серед фразеологічних зворотів (які розглядалися вченим як родові поняття) поряд з фразеологічними зрощеннями та єдностями фразеологічні вирази, які науковець визначає як відтворювані стійкі поєднання слів із нефразеологізованим значенням, а також двослівні фразеологічні сполучення, які мають аналітичне значення і складаються зі слова з вільним компонентом і слова з фразеологічно зв'язаним компонентом [66, с.13–14]. До перших М. Шанський відносить крилаті вирази, а до других – колокації у сучасному розумінні цього терміну.

Інший підхід до розуміння колокацій запропоновано А. Смирницьким і М. Амосовою, які наголошували на необхідності розмежувати в англійській мові колокації та фразеологічні одиниці. За висловленням А. Смирницького, від фразеологічних одиниць необхідно відрізнити звичайні або традиційні словосполучення на кшталт таких, як *rough sketch*, *nice distinction*, *to take an examination*, оскільки такі одиниці, хоча і повторюються нескінченне число разів в мові, але не є

еквівалентами слів, отже, їхнє загальне значення виводиться із суми значень їхніх компонентів [59, с. 208–209].

У свою чергу М. Амосова запропонувала контекстологічний підхід до класифікації фразеологізмів, а також до їх відокремлення від вільних і близьких до фразеологізмів словосполучень. Фразеологізми, згідно з цією концепцією, поділяються на ідіоми (одиниці постійного контексту, що представлені загальним лексичним складом словосполучення й характеризуються цілісним значенням, у яких вказівний і семантично реалізований елемент складають тотожність) [6, с. 72], а також фраземи (одиниці постійного контексту, в якому значення семантично реалізованого слова є фразеологічно зв'язаним [6, с. 59]. Окрім наведених вище груп сполучень слів, М. Амосова запропонувала виокремлювати так звані «фразеолоїди» як стійкі сполучення з фіксованою номінацією, що є близькими до фразем. У сполученнях першого типу стійкість є результатом дії як екстралінгвальних факторів (повторюваності предмета мовлення, збіги мовних ситуацій), так і внутрішньомовних чинників – мовного узусу, який перетворює такі поєднання в якісь штампи, як-от *to hope for the best, to have no idea, to mean business*. У свою чергу фразеолоїди є поєднаннями слів, що є одиницями узуально обмеженого контексту, наприклад: словосполучення *violent death, violent means, violent measures* складають обмежений ряд зі значенням прикметника «насильницький». Отже, на переконання М. Амосової, описані вище стійкі словосполучення та фразеолоїди не можна відносити до фразеологізмів, тому що вони не містять основної ознаки фразеологічної одиниці – якості постійного контексту [6, с. 191].

Уперше власне термін «колокація» в російськомовній лінгвістиці використано О. Ахмановою в «Словнику лінгвістичних термінів», де колокації визначено як лексико-фразеологічно обумовлену сполучуваність слів як реалізацію їхньої полісемії [9, с. 199].

Розвиваючи концепцію О. Ахманової, С. Тер-Мінасова запропонувала розрізняти морфо-синтаксичну й лексико-фразеологічну сполучуваність, при цьому перша є певною абстракцією, формулою, абстрагування від конкретних значень слів, а друга – щось конкретне, що наповнює формулу конкретним змістом» [63, с. 45]. Результатом поєднання цих факторів, на думку С. Тер-Мінасової, є правильне мовлення.

Подальшого вивчення лінгвістична теорія колокації знайшла у працях В. Телія, який описує причину стійкості складу колокацій у такий спосіб: принаймні один з компонентів колокацій діє у своєму вільному значенні, виконуючи роль семантично ключового слова; при цьому слово, яке семантично реалізується, має достатньо завершене тлумачення, і це тлумачення можливо для семантично реалізованого слова тільки за умов комбінації з таким семантично ключовим словом. За таких умов В. Телія пропонує називати такі одиниці лексичними колокаціями з аналітичним типом значення [62].

У контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговує підхід до виокремлення колокацій у лексичній системі англійської мови, який запропонувала І. Арнольд у підручнику з лексикології сучасної англійської мови. На думку І. Арнольд, усі сполучення слів доцільно поділяти на вільні й стійкі, які, у свою чергу, містять дві групи одиниць: власне стійкі словосполучення й фразеологічні одиниці. Говорячи про власне стійкі словосполучення, І. Арнольд зауважує, що вони не отримали однозначного й остаточного визначення й потребують подальшого вивчення. Водночас їхнє виокремлення в окрему групу має свої підстави, адже вони позбавлені образності й емоційної експресивності, часто виступають єдиною назвою позначуваного ними явища [7, с. 200]. В якості прикладів сполучень такого типу І. Арнольд наводить *to take place, to take advantage, to give a sigh, to set on fire*, які по суті є колокаціями як сполученнями слів, які традиційно

використовуються разом, але не мають ключових ознак фразеологічних одиниць.

Термін «колокація» використано авторами підручника «Лексикология английского языка» Р. Гінзбург, С. Хідекель та ін. для позначення однієї з груп фразеологічних одиниць. У цьому підручнику використано термін *phraseological collocations*, що є сполученнями, що складаються зі слів зі специфічною лексичною валентністю, що забезпечує певну стабільність таких груп. Важливо, що варіативність компонентів таких сполучень є обмеженою, наприклад, є за наявності таких варіантів, як *bear a grudge i bear malice*, не існує сполучень типу *bear a fancy* або *bear a liking* [46, с. 76].

Проаналізувавши історію вивчення явища колокації в працях провідних лінгвістів минулого й сучасності, І. Онал дійшла висновку, що від початку свого функціонування в науковому дискурсі колокацію розуміли переважно в таких значеннях: як лінійну послідовність лексичних одиниць, як постійну сполучуваність слова з іншими словами; як стійке поєднання слів, що має ознаки синтаксично і семантично цілісної одиниці [54, с. 185].

Актуальним для нашої роботи є результати дослідження Т. Бобкової, яка систематизувала наявні лінгвістичні концепції щодо інтерпретації колокацій та запропонувала типологію підходів, згідно з якою, залежно від розуміння сутності колокації, можна виокремити семантико-синтаксичний, контекстно-орієнтований, корпусно-орієнтований, когнітивний й психолінгвістичний підходи [13]. У такому контексті дослідниця акцентує увагу на визначення колокації в межах семантико-синтаксичного підходу як стійкого сполучення зі проміжним статусом між вільними й стійкими сполуками, а згідно з корпусним підходом, колокації розглядаються як певний континуум між вільними й стійкими сполуками.

У своєму дослідженні Т. Бобкова дійшла висновку, що вивчення колокацій доцільно будувати на багатоаспектному підході, який передбачає «...використання корпусного підходу як доповнення до традиційних, а в жодному разі не як єдино вірної теоретико-методологічної основи дослідження» [12]. Серед інших висновків, Т. Бобкова зазначає, що здійснена нею аспектуалізація поняття «колокація» містить виокремлення широкого лінгвістично мотивованого значення й вузького – статистичного. Актуальним для нашого дослідження є систематизація дослідницькі основних ознак колокацій: «стійкість уживання сполук, наявність у складі ядра й колоката, непередбачуваність значення цілого сполучення, тенденція до появи колокацій у певних граматичних конструкціях і в певному семантичному оточенні, можливість лексичної і синтаксичної варіативності» [13].

Отже, огляд наукових досліджень явища колокації уможлиблює такі висновки: термін «колокація», незважаючи на достатньо тривалий період функціонування в науковому обігу, використовується для позначення неоднорідного набору мовних одиниць, визначення сутності яких великою мірою обумовлюється методологічними позиціями науковців. Цей факт створює підстави для систематизації наявних наукових поглядів на сутність колокацій у контексті теорії сполучуваності, про що йдеться в наступній частині нашої роботи.

1.2. Англійські колокації в контексті теорії сполучуваності

У сучасній лінгвістичній літературі існує багато визначень поняття сполучуваності. Проаналізувавши наукову літературу з теми дослідження, ми обрали кілька визначень цього явища, які ілюструють головні аспекти сполучуваності. Отже, сполучуваність – це «... основна, фундаментальна властивість мовних одиниць сполучатися одна з одною залежно від валентних властивостей, що виявляє синтаксичні відносини

між ними; реалізована здатність мовних одиниць поєднуватися одна з одною в утворенні одиниць вищого рівня, що відбиває синтагматичні відносини між ними» [34, с. 352]; спільна поява слів у мові, у процесі якої між словами, що утворюють певну синтагматичну послідовність, встановлюються певні логіко-семантичні і морфосинтаксичні зв'язки» [64, с. 194]; сукупність синтагматичних потенцій, приналежність яких слову характеризує його як певну властивість, тобто набір і умови реалізації розповсюджувачів слова (пов'язаних з даними словом слів і форм), парадигматика синтагматичних властивостей слова [43, с. 81].

За умов співіснування значної кількості різних підходів до визначення сутності сполучуваності слів, М. Влавацька робить спробу узагальнити наявні дефініції й пропонує розуміти сполучуваність як властивість мовних одиниць (в даному випадку слів) синтагматично об'єднуватися в мові, утворюючи одиниці більш високого рівня за допомогою слів-розповсюджувачів, створюючи при цьому різноманітні смисли. Отже, сполучуваність слів як мовне явище є однією з найважливіших складників комунікативного аспекту мови [20].

На думку М. Влавацької, сполучуваність слів обумовлює динаміку розвитку лексичного значення, сприяє варіюванню семантичних компонентів значення, породженню нових актуальних смислів і формуванню нових лексичних значень. Отже, сполучуваність, яка проявляється виключно в контексті, є фактором актуалізації лексичного значення слова і розглядається як одна з функцій сполучуваності слів [19].

Формування сполучень слів регулюється численними закономірностями, опис яких в лінгвістичній теорії складає систему правил синтагматичної взаємодії слів і складання їхніх смислів. Створення такої системи правил виявляється достатньо складним завданням, оскільки в основі сполучуваності знаходиться гармонійне поєднання синтаксичних, семантичних та інших зв'язків, що спричинено

багатоаспектністю лексичних одиниць, що поєднуються. Наразі визначені найбільш загальні залежності, що знайшли відображення у вигляді різних аспектів сполучуваності, різних типів валентності, різних факторів, що обмежують сполучуваність, або обмежень на сполучуваність і т. д., якими обумовлюється дія принципу вибірковості та його конкретні прояви в словосполученнях конкретної мови. Аксиоматичним у сучасній лінгвістиці стало визнання принаймні двох типів обмежень сполучуваності слів: обмежень, які визначаються денотатом і можливими його ознаками і лежать поза мовою в сфері реального світу і його зв'язків, та обмежень, що виникають як підсумок історичного розвитку мови, як підсумок традицій вживання одиниць у мові. Знання першого типу обмежень, які є екстралінгвістичними за своєю природою, впливає зі знання навколишньої дійсності. Ґрунтуючись на цьому знанні, мовці-носії мови легко створюють словосполучення на кшталт *green grass, green leaves, green dress, write a letter, write a book, write an article, write a note; spend quickly, spend foolishly, spend wisely, spend lavishly* тощо [64, с. 195].

Лексична сполучуваність, на думку М. Авдєєвої та Л. Єрьоміної, – це мовне явище, яке наочно ілюструє факт розвитку мовної системи, коли закони стійкості і мінливості всієї системи та її елементів відображаються в цілісному механізмі діалектичної єдності, який створює комбінаторику мовних одиниць, яка раніше не існувала, з породженням нових смислів, прямих і переносних значень [1, с.137].

Визначення поняття «лексична сполучуваність» різних лінгвістів поєднує розуміння цього явища як здатності слова сполучуватися не з будь-яким словом з певного семантичного класу, а тільки з деякими словами [1, с.137].

Лексична сполучуваність властива різним мовам. Це явище можна віднести до стійкої лінгвістичної закономірності, в основі якої знаходяться різноманітні фактори: когнітивні процеси, механізми

породження й сприйняття мови, лінгвопсихологічні характеристики людини, соціальні аспекти життя суспільства й інші. У свою чергу, різні моделі лексичної сполучуваності є основою для багатьох лексико-стилістичних структур, пов'язаних з фразеологією, ідіоматикою, метафориною. [1, с.138].

Англійські колокації, що належать до мовних одиниць, які досі не отримали остаточного статусу в лінгвістичних і прикладних наукових розвідках, потребують, на нашу думку, окремого вивчення в контексті загальної теорії сполучуваності.

Сполучуваність є однією з базових властивостей лінгвістичних одиниць будь-якої мови, завдяки чому стає можливим загальне здійснення процесу комунікації. Знання правил вживання слів у потрібному контексті, а також правил їх сполучення з іншими словами є необхідною умовою для повноцінної побудови висловлювання, оскільки тенденції й закони сполучуваності слів у різних мовах спричиняють певні труднощі в процесі вивчення іноземних мов і викликають помилки в мовленні тих, хто їх вивчає.

Залежно від того, який аспект лексичного складу мови задіяно під час реалізації сполучуваності слів, виокремлюють семантичну, лексичну й синтаксичну сполучуваність. За визначенням М. Влавацької, семантичною сполучуваністю є здатність слова синтаксично поєднуватися з іншим словом, у значенні якого міститься конкретна семантична ознака, а синтаксичною сполучуваністю дослідниця називає сукупність усіх семантико-синтаксичних валентностей слова. Лексична сполучуваність, на відміну від семантичної й синтаксичної, є здатністю слова як лексеми поєднуватися з іншим словом, що, на думку М. Влавацької, є найскладнішим для опису й систематизації явищем [19, с. 9].

Критичний аналіз наукової літератури свідчить про те, що загальні механізми й конкретні закономірності реалізації лексичної

сполучуваності в мові досліджуються багатьма вченими на матеріалі колокацій, компоненти яких реалізують свою здатність поєднуватися один з одним у специфічний спосіб. Утворення таких лексичних одиниць як колокації регулюється особливими закономірностями, до яких належать правила синтагматичної взаємодії слів і поєднання їхніх значень.

У контексті корпусних статистичних досліджень колокаціями називають послідовність слів, що зустрічаються разом частіше, ніж випадково [12]. Вважаємо, що оскільки таке визначення базується лише на технічних процедурах знаходження колокацій у корпусах текстів, воно не відображає особливостей сполучуваності їхніх компонентів, потребує уточнення з точки зору семантико-синтаксичного підходу, що відображено в нашій науковій розвідці [56]. За таких умов, актуальним для нашої роботи є розуміння колокації як словосполучення, яке за своїми окремими ознаками (відтворюваністю, усталеним складом тощо) наближається до фразеологічних одиниць, але відрізняється від них нульовою експресивністю й нульовою (у тому числі й втраченою) метафоричністю [33, с. 55–56]. З огляду на це, вважаємо слушним зауваження Є. Орлової, яка характеризує колокації як особливий тип сполучуваності слів і своєрідну аномалію, сполучення зі складним статусом, які знаходяться на периферії лексико-фразеологічної системи мови [55]. Таким чином, маємо всі підстави стверджувати, що колокації не є вільними словосполученнями й водночас не належать до фразеологічних одиниць.

Як свідчать результати вивчення наукової літератури, колокації, подібно до фразеологічних одиниць, не конструюються в мовленні, а відтворюються в готовому вигляді, проте в них зберігається значення окремих компонентів, а вся конструкція не набуває нового метафоричного значення. Таким чином, у той час як для фразеологічних одиниць диференціальними ознаками є їхня відтворюваність і

метафоричність, для колокацій таку роль виконують відтворюваність і обмежена сполучуваність окремих компонентів. Таким чином, на підставі виконаного аналізу наукових лінгвістичних праць вважаємо, що колокацією є особливий тип обмеженої лексико-семантичної сполучуваності слів, що характеризується такими ознаками, як неподільність під час відтворення в мовленні; семантична обумовленість окремих компонентів; синтаксична регулярність.

1.3. Англійські колокації як лінгводидактичні одиниці

Англійські колокації сьогодні є предметом не тільки суто лінгвістичних теоретичних розвідок – вони також знайшли належне місце в прикладних дослідженнях. Зокрема це стосується методики навчання іноземних мов, що сьогодні акцентує увагу на формуванні комунікативної компетентності учня як здатності користуватися іноземною мовою для вирішення конкретних практичних завдань спілкування. У такому контексті вважаємо, що знання колокацій і вміння їх використовувати в усіх видах мовленнєвої діяльності набувають особливого значення.

Потенціал англійських колокацій як одиниць навчання у закладах освіти доцільно пояснювати їхньою природою та специфікою функціонування в мовленні. На думку М. Влавацької, англійські колокації як сполучення з обмеженою лексико-семантичною сполучуваністю належать до ключових понять комбінаторної лінгводидактики, що пояснюється такими факторами: по-перше, колокації присутні в усіх природних мовах; по-друге, колокації уточнюють і конкретизують значення слів, що їх створюють; по-третє, об'єднання слів у колокації є фундаментальним для усього використання мови [18, с. 41].

На підтвердження своєї позиції щодо особливого значення англійських колокацій як одиниць навчання, М. Влавацька наводить класифікацію цих одиниць, ілюструючи їхню широку вживаність та універсальність у різних контекстах і стилях спілкування. Критерієм для розподілу англійських колокацій на групи М. Влавацька називає семантико-функціональні ознаки колокацій. Отже, з урахуванням особливостей семантики й функціонування, М. Влавацька виокремлює традиційні (загальноновживані) колокації – нормативні стандартні словосполучення, які є загальновідомими й використовуються переважно в публіцистичних і офіційно-ділових текстах, а також в розмовній мові (*take a bus, take a seat, take your time, take a rest*); колоративні колокації – комбінаторно обумовлені сполучення слів, які створено переважно за ад'єктивним типом і обмежені семантикою кольору (*white lie, white feather, white supremacy, black craft, black looks*); оказіональні колокації – індивідуально-авторські словосполучення, в яких, як правило, порушено лексико-семантичну сполучуваність і які використовуються в художньому, поетичному, а також публіцистичному стилях мови для вираження нетривіального / незвичного значення; етнокультурні колокації – комбінаторно обумовлені словосполучення, які відображають соціальні реалії й володіють національно-культурною специфікою (*long boys, mobile home, night latch, open plan*); термінологічні колокації – термінологічні сполучення слів, які належать до певної галузі знань і висловлюють одне поняття (*shipping and storage container, examination at warehouse, drug inspection*) [20]. Таким чином, вивчення англійської мови так чи інакше передбачає ознайомлення з колокаціями того чи іншого типу.

Як зазначалося вище, англійські колокації, на відміну від вільних словосполучень, не створюються, а відтворюються в готовому вигляді під час мовлення, зберігаючись у словнику кожного носія мови, неправильне використання таких одиниць призводить до суттєвих

помилки. В якості прикладу можна навести колокації, що утворює іменник *exam* з дієсловами (<https://www.ldoceonline.com/dictionary/exam>), систематизовані в словнику сучасної англійської мови Longman Dictionary of Contemporary English Online [74], що зображено на рис. 1.1.:

COLLOCATIONS

VERBS

take/do an exam (also **sit an exam** *British English*)

We have to take exams at the end of each year.

pass an exam (=succeed in it)

Did you pass your final exam?

fail an exam

If you fail the exam, you can retake it.

do well/badly in an exam *British English*, **do well/badly on an exam** *American English*:

Maria always did well in her exams at school.

study for an exam (also **revise for an exam** *British English*)

She has to study for her exams.

sail through an exam (=pass it easily)

Don't worry - I'm sure you'll sail through all your exams.

scrape through an exam (=only just pass it)

He managed to scrape through the exam and stay on the course.

flunk an exam *American English informal* (=fail it)

I flunked all my first year exams.

cheat in an exam *British English*, **cheat on an exam** *American English*:

Рис. 1.1. Колокації іменника *exam* з дієсловами

Наведені вище приклади, на нашу думку, демонструють у найкращий спосіб особливості англійських колокацій – їхню відтворюваність в мовленні в готовому вигляді, достатню непрогнозованість і невмотивованість складу, що викликає об’єктивні труднощі для тих, хто вивчає англійську мову.

Наголошуючи на необхідності цілеспрямованого вивчення англійських колокацій, Т. Рябуха й Н. Гостіщева пояснюють причини високого відсотка колокаційних помилок об’єктивними труднощами їх

опанування, до яких належать велика кількість колокацій в англійській мові та невмотивованість і непередбачуваність цих одиниць. На думку дослідниць, зазначені об'єктивні труднощі призводять до ігнорування колокацій під час навчання англійської мови, а таке зневажливе ставлення до цього важливого шару лексики спричинює використання студентами «...стратегії лексичного спрощення (lexical simplification): синонімії, перифраза, інтерференції, буквалізму, граматикалізації тощо» [58], проте використання необхідних колокацій замість кальок є ознакою вільного володіння мовою, що позбавляє тих, хто не є носіями мови, так званого «лексичного акценту», зокрема правильне сполучення дієслова *to make* зі словами *a mistake, the bed, dinner, an effort, friends*, а дієслова *to do* зі словами, *the shopping, the dishes, our best, someone a favor* свідчить про сформовані знання відповідних колокацій і вміння їх вживати в мовленні. Т. Рябуха й Н. Гостіщева зауважують, що англійська мова містить велику кількість таких кліше, і саме їх адекватне вживання дозволяє зробити мовлення швидким та природним [58, с. 45].

Отже, наведене вище дає підстави стверджувати, що знання колокацій та вміння правильно сполучати слова в мовленні є основою комплексної здатності учня правильно утворювати лексичні єдності відповідно до закономірностей лексико-семантичної сполучуваності, що у свою чергу сприяє породженню правильного й стилістично доречного мовлення. У багатьох словосполученнях, які можна побудувати за правилами граматики, головне слово буде передбачити свій унікальний розповсюджувач, або колокат, хоча потенційна сполучуваність слів може не збігатися з реальною сполучуваністю слів у мовленні. Неправильне вживання такого розповсюджувача спричинює помилки, які перешкоджатимуть адекватному розумінню висловлення в процесі спілкування. У такому контексті вважаємо, що методологічне обґрунтування методики навчання правильної сполучуваності та її

подальша експериментальна перевірка набувають першочергового значення для учнів закладів профільної середньої освіти.

У результаті проведеного дослідження маємо змогу зробити деякі висновки про те, що англійські колокації як особливий тип обмеженої лексико-семантичної сполучуваності слів мають потужний лінгводидактичний потенціал, що пояснюється їхнім статусом у мові і специфікою функціонування в мовленні. Крім того, за наявності таких властивостей, як неподільність і цілісність під час сприйняття й відтворення в мовленні, семантична обумовленість компонентів; синтаксична і регулярність, вивчення англійських колокацій ускладнюється низкою об'єктивних труднощів, що вимагає надання їм особливого статусу в методиці навчання англійської мови. За таких умов формування англійськомовної колокаційної компетентності як здатності сполучувати лексичні одиниці відповідно до норм мови, що ґрунтується на знаннях колокацій і навичках їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності, набуває особливого значення у контексті формування іншомовної комунікативної компетентності учнів закладів профільної середньої освіти.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ КОЛОКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛЦЕІВ

2.1. Компетентність як базове поняття компетентнісного підходу до навчання

Спрямованість сучасної системи освіти України на формування компетентностей учнів як безумовного пріоритету відображає загальноєвропейські процеси реформування й розвитку цієї галузі. У такому контексті національна система освіти орієнтується на нову методологію, що описується в поняттях компетентнісного підходу в головних нормативних документах, як-от Законах України «Про освіту» [35], «Про повну загальну середню освіту» [36], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [50] тощо.

Система освіти активно розробляє теоретичні й практичні засади компетентнісного підходу, згідно з яким головним результатом повинні стати не окремі знання, вміння і навички в певних галузях і сферах знань, а здатність і готовність людини до ефективної та продуктивної діяльності в різних соціально значущих ситуаціях.

Як свідчить аналіз наукових джерел, компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію головної освітньої парадигми з переважної трансляції знань і формування навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетентностей, що означають потенціал і здібності випускника школи до ефективної життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, економічного, інформаційно і комунікативно насиченого простору.

Під поняттям «компетентнісний підхід» у навчанні іноземних мов розуміють «...спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток в учнів ключових (базових, основних, надпредметних)

компетентностей та іншомовної комунікативної компетентності [48, с. 84].

Перехід системи освіти України до компетентнісного підходу означає його переорієнтацію з процесу на результат у діяльнісному вимірі, зміщення «... акценту з накопичування нормативно визначених знань, навичок і вмінь на формування й розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішних дій у конкретних ситуаціях, на організацію освітнього процесу на основі врахування затребуваності навчальних досягнень випускника школи у суспільстві, забезпечення його спроможності відповідати реальним запитам швидкозмінюваного ринку і мати сформований потенціал для швидкої безболісної адаптації як у майбутній професії, так і в соціальній структурі» [48, с. 8].

Дослідники компетентнісного підходу вбачають його перспективність у тому, що він сприяє формуванню готовності випускника закладу освіти до успішної професійної діяльності в різних сферах, зокрема в таких, що передбачають володіння іноземними мовами. Пріоритет компетентнісного підходу до організації й здійснення освітнього процесу зазначено у сучасних освітніх нормативних документах, його вимоги відображено в змісті навчання та критеріях оцінювання досягнень учнів.

Компетентнісний підхід ґрунтується на поняттях «компетенція» та «компетентність», наукова інтерпретація яких, як свідчать результати аналізу науково-методичної літератури, містить певну невизначеність, що ускладнює використання цих термінів.

Критичний огляд науково-методичної літератури дає змогу стверджувати, що терміни «компетентність» і «компетенція», незважаючи на їхнє багаторічне використання в сучасній освітній парадигмі, досі не мають однозначного тлумачення.

Деякі автори не розрізняють ці два терміни, надаючи перевагу використанню терміну «компетентність» як здатності «...успішно задовольняти індивідуальні й соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання» [48, с. 84]. Такий само підхід знаходимо й в нормативних документах, де під компетентністю розуміють динамічну комбінацію «...знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [35].

Багато науковців не ототожнюють поняття «компетентність» і «компетенція». Наприклад, на думку О. Гулай, компетенція означає «...статусні можливості здійснення людиною державних, соціальних і особистісних повноважень у певному виді діяльності», а компетентність – «...ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що дозволяє індивіду успішно функціонувати в суспільстві та інтегруватися в нього» у широкому сенсі та діяльнісну характеристику, міру «...інтегрованості людини в діяльність, що передбачає певну світоглядну спрямованість особистості, ціннісне ставлення до діяльності та її предметів» у вузькому розумінні [26, с. 48].

О. Заблоцька пояснює різницю між цими термінами у такий спосіб: «компетентність – це якість реалізації на практиці результату формування у суб'єктів навчання компетенцій, визначених нормативними освітніми документами для певної галузі діяльності», компетенція – «...це інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, яка формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, умінь, навичок, способів діяльності, особистісних цінностей та здатності їх застосування в процесі

продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності» [31].

У свою чергу Б. Грудинін називає компетенцією задану вимогу до підготовки особи або до її знань та досвіду діяльності у певній сфері, а компетентністю – володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і містить особисте ставлення до предмета і продукту діяльності; це інтегроване утворення особистості, що акумулює вміння, навички, досвід і властивості особистості, які зумовлюють бажання, здатність та готовність розв'язувати проблеми та завдання [25, с.145].

У нашому дослідженні вважаємо за доцільне використовувати поняття «компетентність», адже воно означає набути в процесі навчання інтегровану здатність особистості, що містить знання, навички, уміння, досвід, цінності, ставлення, які можуть комплексно реалізуватися на практиці [48, с. 18].

Таким чином, під компетентністю розуміється здатність до здійснення практичної діяльності, що потребує наявності понятійної системи і, отже, розуміння відповідного типу мислення, що дозволяє оперативно вирішувати проблеми й виконувати завдання. Здатність як індивідуально-психологічна особливість особистості – це дійсність але умова успішного виконання певної діяльності, але не єдина умова. Компетентність – не тільки індивідуально-психологічна особливість, а й загальна якість, стандартизоване для багатьох індивідів, що вводиться в якість загальної норми. Вона також включає в себе коло реальних об'єктів, по відношенню до яких вона розглядається.

2.2. Колокаційна компетентність як складник іншомовної комунікативної компетентності

Колокаційна компетентність належить до таких понять вітчизняної методики навчання іноземних мов, які ще не отримали одностайного визначення сутності й статусу в системі формування іншомовної

колокаційної компетентності. Теоретичні й практичні аспекти формування колокаційної компетентності досліджено в працях зарубіжних науковців (П. Девіс [69], Дж. Гіл [71], М. Люїс [72 – 73]), проте, як свідчать результати нашого дослідження, останнім часом спостерігається зацікавленість цим явищем також і серед українських дослідників (Т. Бобкова [12-13], В. Колкунова [42], Т. Рябуха та Н. Гостіщева [58]), що дало змогу проаналізувати й систематизувати наукові здобутки з цього питання.

Для з'ясування місця колокаційної компетентності в структурі іншомовної комунікативної компетентності вважаємо за доцільне дати визначення іншомовної комунікативної компетентності та проаналізувати її складники, запропоновані різними науковцями.

Н. Гальскова й Н. Гез, говорячи про формування комунікативної компетенції як цілі навчання іноземних мов, визначають її як сукупність знань, умінь і навичок, володіння якими дає змогу учням долучитися до етнокультурних цінностей країни, мова якої вивчається, і практично користуватися іноземною мовою в ситуаціях міжкультурного взаєморозуміння й пізнання [22, с. 98]. О. Тарнопольський у цьому контексті зауважує, що розуміння комунікативної компетентності як мети навчання іноземних мов призвело до справжньої революції в їх викладанні, адже висунення саме формування «...іншомовно-мовленнєвої комунікативної компетентності як мети, яку ті, хто навчаються, мають досягти наприкінці мовного курсу, стало хіба що не головним стимулом для розвитку комунікативного підходу в цілому» [61, с. 104].

У свою чергу Е. Азімов пояснює сутність комунікативної компетенції через здатність вирішувати завдання спілкування в побутовій, навчальній, виробничій та культурного життя, актуальні для учнів, засобами іноземної мови; вміння користуватися мовою і мовою для здійснення спілкування [2, с. 98].

На думку А. Щукіна, результатом навчання іноземної мови та оволодіння нею є досягнення певного рівня сформованості міжкультурної комунікативної компетенції – здатності учня засобами мови, що вивчається, здійснювати мовленнєву діяльність відповідно до ситуації та цілей спілкування в конкретній сфері [66, с.54-55].

У сучасній теорії та практиці навчання іноземних мов робляться спроби визначити структуру іншомовної комунікативної компетентності. Дослідження останніх років підтвердили багатокомпонентність іншомовної комунікативної компетентності, але серед науковців існують значні розбіжності в тому, з яких саме компонентів вона складається і як вони взаємодіють один з одним. На думку Н. Гальскової й Н. Гез, комунікативна компетенція складається з лінгвістичної, соціолінгвістичної, дискурсивної, соціокультурної, соціальної й стратегічної субкомпетенцій [22, с.98-99]. У свою чергу А. Щукін у складі міжкультурної комунікативної компетентності також виокремлює кілька видів компетенцій, що формуються в процесі навчання іноземної мови: лінгвістичну (мовну), прагматичну, стратегічну (компенсаторну), соціолінгвістичну, соціокультурну [67, с.54-55]

На думку О. Тарнопольського, «...комунікативна компетентність формується та розвивається в єдності всіх її компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного (який включає до свого складу паралінгвістичний компонент), прагматичного та предметного, що дають узагальнені орієнтири для добору змісту навчання, обрання методів та засобів для проведення навчального процесу» [61, с.111].

У «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» до складу комунікативної компетенції відносять лінгвістичні, соціолінгвістичні та прагматичні компетенції. У свою чергу, лінгвістична компетенція, під якою розуміється знання мовних засобів і форм і здатність використовувати їх

у мовленні, містить такі компоненти: лексична компетенція; граматична компетенція; семантична компетенція; фонологічна компетенція; орфографічна компетенція; орфоепічна компетенція [32].

Критичний огляд науково-методичних праць свідчить, що виокремлення складників іншомовної комунікативної компетентності також залежить від обраного методологічного підходу до навчання. За умов визнання пріоритету лексичної основи мови – лексичного підходу до навчання іноземних мов, комунікативна ролі лексики в процесі навчання мови підвищується. Це у свою чергу дає змогу дослідникам наголошувати на пріоритеті лексичної компетентності в складі лінгвістичних компетентностей, серед яких окреме місце відводиться формуванню колокаційної компетентності.

Говорячи про лексичну компетентність, М. Влавацька звертає увагу на те, що кожна лексична одиниця не є ізольованим елементом, адже вона має комбінаторно-синтагматичні властивості, тобто здатність логічно й семантично з'єднуватися з іншими словами або притягувати до себе інші слова в мовленні. Це мовне явище сполучуваності може реалізовуватися в мовленні як закономірне або можливе. Цілком очевидним є факт, що комбінаторний потенціал є одним з найважливіших компонентів семантики слова. У процесі вивчення іноземної мови і культури комбінаторно-семантична інформація накопичується в мовній свідомості людини й утворює когнітивну основу, яка, в свою чергу, сприяє формуванню у вторинної мовної особистості колокаційні здатності і забезпечує повноцінну комунікацію в певних галузях знань і сферах спілкування [18, с. 43]

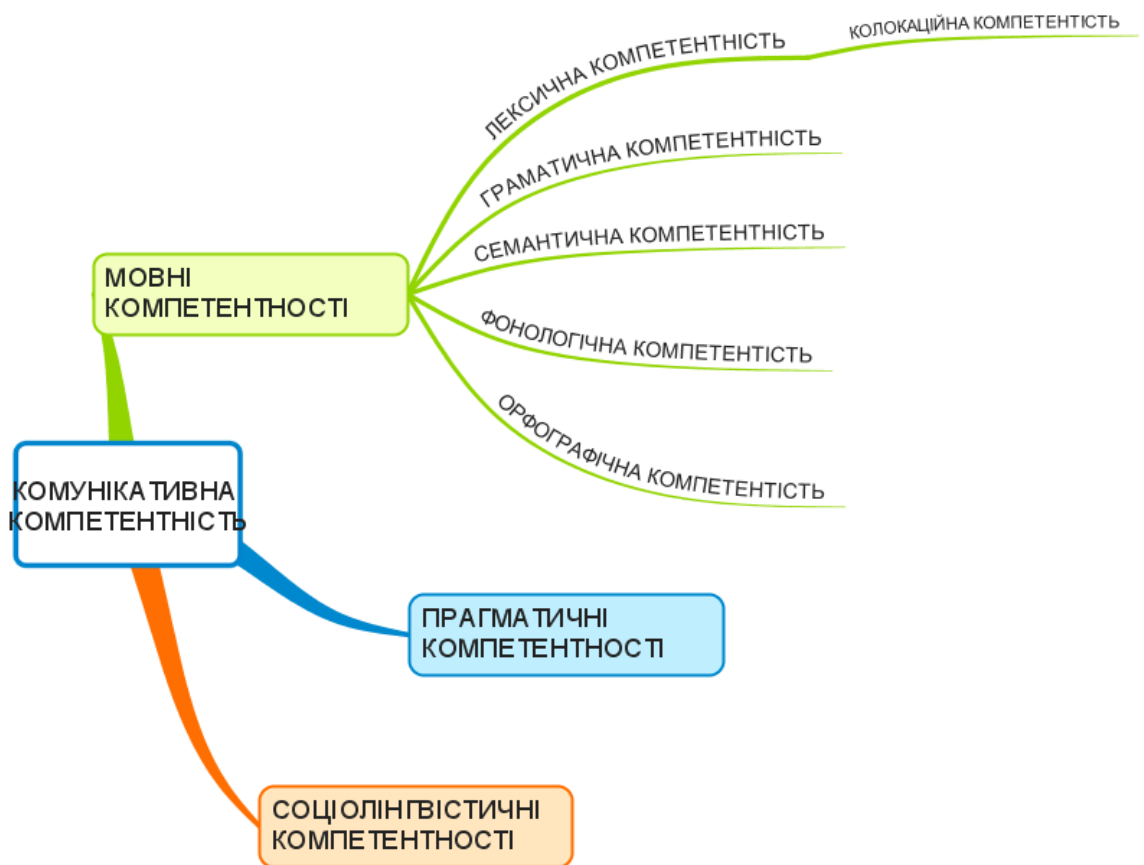
У такому контексті, говорячи про комунікативну компетентність, яка може бути сформована лише на основі мовної компетенції, М. Влавацька має на увазі навчання способам мовленнєвої діяльності, а що стосується колокаційної компетенції, дослідниця підкреслює, що найскладніші і вразливі норми в мові відносяться до сфери

сполучуваності слів. Проблема сполучуваності слів є найбільш складною сферою вивчення лексики іноземної мови, особливо за умов визнання пріоритетним активне володіння мовою. Знання рідної мови не завжди допомагає при виборі правильних лексичних словосполучень в іншій мові. Дослідниця в якості прикладу наводить словосполучення «разбить парк» і «гробовая тишина», дослівний переклад яких англійськими словосполученнями «*break a park*» і «*coffin silence*» є неадекватними. Отже, на переконання М. Влавацької, вміння правильно поєднувати слова й утворювати колокації для вираження думки має отримати пріоритетний статус у роботі з формування й розвитку вторинної мовної особистості [18, с.41]

Л. Алексеева, зауважує, що методичний термін «колокаційна компетентність», уведений в науковий вжиток Дж. Гілом [71.], отримав поширення переважно в англійськомовних дослідженнях, а найбільш точним його визначенням у зарубіжній методиці вона називає визначення цього явища як здатності правильно створювати лексичні єдності (*chunks of language*) відповідно до правил лексичної сполучуваності. Така здатність породжує швидке, правильне і стилістично доречне мовлення. Що стосується вітчизняних методичних робіт, присвячених даній проблемі, то термін «колокаційна компетенція» не отримав широкого застосування. Проте, у зв'язку зі змінами умов навчання іноземної мови на сучасному етапі розвитку освіти, Л. Алексеева обґрунтовує можливість і необхідність введення цього поняття до термінологічного апарату вітчизняної методики. Цю можливість дослідниця пояснює становленням компетентнісного підходу в освіті, у річищі якого відбувається оновлення термінологічного апарату дидактики і методики навчання іноземної мови, з одного боку, а з іншого – таким фактом, що можливість використання терміну «колокаційна компетенція» виправдана появою альтернативного, відмінного від структурного, лексичному підходу до

навчанні іноземної мови. Цей перехід викликаний зміною уявлення про мову в сучасній лінгвістиці, згідно з яким мова складається з «попередньо заготовлених блоків лексики», в утворенні яких ключову роль відіграє колокація, лексико-фразеологічні обумовлена сполучуваність слів у мові. На основі визначення коллокаційної компетенції, сформульованого в зарубіжній методиці, і з урахуванням вітчизняної теорії мовних навичок і умінь, Л. Алексеева пропонує розуміти колокаційну компетентність з іноземної мови як здатність правильно, згідно з нормами мови, що вивчається, поєднувати одиниці мови, що базується на знаннях колокацій і мовних навичках їх вживання в усіх видах мовленнєвої діяльності [4 – 5].

Виникає питання про місце колокаційної компетентності в структурі іншомовної комунікативної компетентності. Колокаційну компетентність вважаємо компонентом лексичної компетентності, яка, у свою чергу, входить до структури комунікативної компетентності. Це місце визначено нами з урахуванням документа Ради Європи «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» [32] та інших вказаних вище науково-методичних праць. Отже, лексична компетентність є знанням словникового складу мови, що містить лексичні й граматичні засоби, а також здатність використовувати їх у мовленні. Оскільки колокації відносяться до лексичних елементів, що складають лексичну компетентність, тоді й колокаційна компетентність як комплексна здатність особистості, що базується на знаннях колокацій і мовних навичках їх вживання, є складовою лексичної компетентності. Схематично місце колокаційної компетентності в структурі комунікативної компетентності Л. Алексеева пропонує зображати в такий спосіб (рис. 2.1.):

Рис. 2.1. Колокаційна компетентність у структурі іншомовної комунікативної компетентності

Оскільки оволодіння іншомовною лексикою відбувається на основі вивчення сполучуваності слів і фраз, а колокації – це певні слова в мові з тенденцією вживатися разом, то вважаємо за необхідне виокремлювати колокаційну компетентність у складі комунікативної компетентності. Оволодіння колокаціями є головним завданням формування колокаційної компетентності, яка є частиною комунікативної компетентності.

Таким чином, в якості висновку зауважимо, що колокаційна компетентність є здатністю сполучувати лексичні одиниці відповідно до норм мови, що вивчається, вона ґрунтується на знанні колокацій та мовленнєвих навичках їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності та є невід’ємним складником комунікативної компетентності особистості.

2.3. Методологічні засади формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв

Підхід до навчання є базисною категорією методики навчання іноземних мов. Підхід визначають як стратегію навчання мови й вибір метода навчання, що реалізує обрану стратегію [1, с. 200], «..точку зору на сутність того, як слід формувати іншомовну комунікативну компетентність» [48, с. 81]. У методиці навчання іноземних мов за весь час її існування й розвитку створено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено значну кількість підходів, деякі з яких не підтвердили свою ефективність, а інші, навпаки, зазнали подальшого розвитку й активно використовуються сучасними методистами. На думку А. Щукіна, усі методи навчання іноземних мов можна поділити на такі групи:

- з точки зору об'єкта навчання – мовний, мовленнєвий, мовленнєво-діяльнісний підходи;
- з точки зору способу навчання – прямий (інтуїтивний), свідомий (когнітивний), діяльнісний, комунікативно-діяльнісний підходи;
- з точки зору цілей навчання – компетентнісний і міжкультурний підходи. [67, с. 29-38].

Проаналізувавши науково-методичну літературу з теми дослідження, ми дійшли висновку, що для формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв найбільш актуальним і перспективним є поєднання окремих елементів кількох підходів, що разом, завдяки своїм особливостям, сприятимуть досягненню головної мети навчання. До таких підходів відносимо комунікативно-діяльнісний, лексичний і когнітивно-візуальний.

Комунікативно-діяльнісний підхід розроблено на основі психологічної концепції діяльності як головної рушійної сили розвитку

особистості (праці С. Рубінштейна, А. Леонтьєва, П. Гальперіна тощо), яку пристосовано до потреб методики навчання іноземних мов І. Зимньою, І. Бім та їхніми послідовниками. Комунікативно-діяльнісний підхід, як свідчать результати нашого дослідження, передбачає побудову всього процесу навчання іноземних мов «...адекватно реальному процесу мовленнєвого спілкування, тобто процес навчання є моделлю процесу мовленнєвої комунікації» [67, с. 53]. Водночас, необхідно мати на увазі, що освітній процес не здатен повністю відтворювати реальне іншомовне спілкування, оскільки навчання іноземних мов у закладах середньої освіти й ліцєях відбувається в умовах рідномовного оточення, тому йдеться лише про «...максимальне зближення процесів навчання і реального спілкування за такими найважливішими параметрами як комунікативно-вмотивована мовленнєва поведінка вчителя та учнів і предметність процесу спілкування, що забезпечується ретельним відбором комунікативно-мовленнєвих намірів, тем, ситуацій, які віддзеркалюють інтереси і потреби учнів» [61, с. 83].

На думку А. Щукіна, сутністю комунікативно-діялісного підходу полягає в тому, що навчання мови має діялісний характер, тобто спілкування на уроці є діялістю учнів з вирішення реальних і уявних завдань. Засобами здійснення такої діяліності А. Щукін називає завдання трьох видів: рольові ігри, проблемні ситуації, спонтанне спілкування [67, с.32].

Крім того, дослідники підкреслюють той факт, що для комунікативно-діялісного підходу учень як суб'єкт навчальної діяліності знаходиться у центрі навчання, а система навчання передбачає максимальне врахування індивідуально-психологічних, вікових і національних особливостей учнів, а також їхніх інтересів. Методичним змістом цього підходу є способи організації навчальної діяліності: широке використання колективних форм роботи,

вирішення проблемних завдань, співпраця учителя та учнів тощо. Кінцевою метою навчання в аспекті комунікативно-діяльнісного підходу є навчання міжкультурного спілкування на засадах компетентнісного підходу [48, с. 83]

Іншим підходом, на основі якого доцільно будувати методику формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв, ми вважаємо лексичні підхід, запропонований М. Люїсом, який має на увазі, що лексика є основою мови, володіння граматикою не є вимогою для ефективної комунікації, будь-яка навчальна програма, орієнтована на комунікацію, повинна бути організована навколо лексики, а не граматики [72]. М. Люїс також уважає, що в носіїв мови великий запас лексичних фрагментів, які є необхідними для вільного мовлення. До таких фрагментів належать колокації, фіксовані і напівфіксовані вислови й ідіоми. Вільне володіння мовою не залежить від знання граматичних правил і окремого запасу ізольованих лексичних одиниць, залежить від можливості особи мати швидкий доступу до цього інвентарю, в даному випадку до готових мовних фрагментів, а також від здатності їх використовувати й перефразувати, від чіткого усвідомлення про те, в яких комунікативних ситуаціях і умовах можуть або повинні бути вжиті ті чи інші лексичні одиниці і в яких граматичних конструкціях. Крім того, важливо вміти відрізнити правильне висловлювання від неправильного. У такому контексті знання готових лексичних фрагментів відіграють вирішальну роль в полегшенні мовленнєвого виробництва і є запорукою якісного мовлення.

Основними положеннями лексичного підходу є такі: мова складається з «граматикалізованої лексики», тому основну увагу необхідно приділяти формуванню лексичних навичок; лексика існує в мовленні носіїв у вигляді неподільних блоків, лексичних єдностей, якими мають оволодіти учні в процесі навчання; необхідно максимально використовувати автентичні зразки іноземної мови, що має

компенсувати відсутність мовного середовища; у процесі аудіювання й читання автентичних текстів учні мають ознайомитись з варіантами сполучуваності слів і прикладами їх використання в мовленні носіїв мови; навчальні програми мають спиратися на положення комп'ютерної лінгвістики й теорії дискурсу, а принцип сполучуваності має бути в основі створення програм лексичного типу (*lexical syllabus*); головна роль належить усним видам мовленнєвої діяльності; модель навчання «презентація – практика – застосування» (*PPP: presentation – practice – production*) замінюється на модель «спостереження – формулювання гіпотези – експеримент» (*OHE: observe – hypothesize – experiment*). Недоліком лексичного підходу можна назвати недостатню увагу формуванню граматичних навичок, що призводить до значної кількості помилок [41, с. 59-60].

Згідно з лексичним підходом до навчання іноземних мов, учні мають розуміти лексичні фрагменти як єдності, що не потребують аналізу, а також використовувати цілі фрази, не розуміючи їх складових частин. Мовленнєві дії, відповідні лексичним підходу, повинні бути спрямовані на природне мовлення й на підвищення обізнаності студентів про лексичну природу мови. До таких дій відносять інтенсивне прослуховування й читання мовою, що вивчається, повторне використання контекстів для збереження лексичних одиниць і виразів з активного словника (*essential vocabulary*); навчання здогадуватися про значення лексичних одиниць з контексту, акцентування уваги на мовних шаблонах і комбінаціях, роботу зі словниками та іншими довідниковими інструментами, в тому числі онлайн; роботу з мовними корпусами для дослідження синтаксичної, лексичної, граматичної сполучуваності лексичних одиниць, для коректного використання компонентів колокацій [16, с. 220].

Крім комунікативно-діяльнісного й лексичного підходів до формування англійськомовної колокаційної компетентності, вважаємо за

необхідне скористатися здобутками когнітивно-візуального підходу до навчання, метою якого є пристосування особливостей візуального мислення сучасних учнів для потреб навчання. Підтвердження такої позиції знаходимо в дослідженні Т. Сиріної, в якому доводиться, що більш ефективне сприймання візуальних образів, ніж вербальних засобів навчання, є особливістю мислення сучасного учня [60, с. 81]. У такому контексті формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв у процесі навчання англійської мови, на нашу думку, має відображати такі об'єктивні тенденції за рахунок застосування відповідних підходів до навчання мов, що відкривають можливості використання потенціалу візуального мислення сучасних учнів для потреб їхнього когнітивного розвитку [57].

Критичний огляд науково-методичної літератури з питань використання когнітивно-візуального підходу дає підстави стверджувати, що значну кількість наукових розвідок здійснено в контексті навчання точних і природничих наук (праці Д. Безуглого [11], Н. Житеньової [30], О. Князевої [40] тощо), хоча, на нашу думку, цей підхід володіє достатнім дидактичним потенціалом і для навчання іноземних мов.

Як свідчать результати нашого дослідження, до основних понять когнітивно-візуального підходу належать візуалізація, когнітивна візуалізація та візуальне мислення.

Під візуалізацію достатньо традиційно розуміють спосіб унаочнення явищ і понять, представлення фізичного явища або процесу в зручній для зорового сприйняття формі [2, с. 38]. М. Друшляк у результаті аналізу різних дефініцій поняття «візуалізація», робить висновок, що деякі дослідники ототожнюють це поняття з наочністю, оскільки, на їхню думку, візуалізація виконує лише ілюстративну дидактичну функцію [29]. Водночас інші науковці, не ототожнюють поняття візуалізації та наочності і визначають наочність як

демонстрацію готового образу предметів, процесів або явищ, а візуалізацію – як активну діяльність суб'єкта в процесі створення й відчуження образу [57].

У нашій роботі ми дотримуємось процесуально-конструктивної точки зору, згідно з якою візуалізація є процесом унаочнення навчального матеріалу, що містить не тільки відтворення зорового образу, але й процес його конструювання [29, с. 79–80]. На користь цієї позиції можна навести висновки В. Давидової про те, що візуалізація, на відміну від дидактичної ілюстрації, реалізує більш глибокі когнітивні завдання, адже вона забезпечує більш очевидний зв'язок теоретичних положень з об'єктивною реальністю та доповнює ментальне (суб'єктивне) висловлення думки її об'єктивною моделлю [28, с. 26].

Актуальним для нашого дослідження вважаємо визначення когнітивної візуалізації Н. Житеньової як особливого способу подання навчальної інформації, що враховує відповідну технологію щодо її створення або обробки для активізації та інтенсифікації когнітивних процесів та підтримки продуктивної діяльності особистості [30, с. 124].

У результаті вивчення науково-методичних джерел з питань когнітивної візуалізації, ми дійшли висновку про доцільність дотримання основних принципів цього підходу у процесі формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв. У такому контексті, крім урахування особливостей візуального мислення сучасних учнів, потребує створення візуальне освітнє середовище, в якому основну функцію наочності буде переорієнтовано з ілюстративної на пізнавальну, а також буде поєднано різні форми презентації навчальних матеріалів, на чому наголошує О. Князева [40, с. 9].

Для реалізації окресленого вище завдання вважаємо за необхідне створити систему сучасних засобів візуалізації навчального матеріалу. Н. Изотова та О. Буглаєва, взявши за основу концепцію В. Магалашвілі й В. Бодрова щодо розрізнення понять «візуалізація знань» і «візуалізація

інформації» [47], пропонують розуміти візуалізацію інформації у навчанні іноземних мов як подання в зручній і доступній формі повідомлень про основні факти та події, які передаються засобами іноземної мови, а засобами візуалізації знань дослідниці вважають подання в зручній і доступній формі фонетичних, граматичних, лексичних, соціокультурних і комунікативних знань з метою їх узагальнення та більш якісного засвоєння. До засобів візуалізацій інформації вони відносять ілюстрації, слайди, схеми, графіки, колажі, презентації, відеофільми тощо, а до засобів візуалізації знань – мультимедійні презентації, інтелект-карти, інфографіку, хмари тегів тощо [37, с. 71].

Отже, виконане дослідження дає змогу зробити такі висновки. Формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв має здійснюватися з урахуванням принципів комунікативно-діяльнісного, лексичного й когнітивно-візуального підходів до навчання. Природа англійських колокацій як одиниць з обмеженою лексико-семантичною сполучуваністю спричинює об'єктивні труднощі для їх запам'ятовування та автоматизованого використання в усіх видах мовленнєвої діяльності. Дотримання принципів проаналізованих вище методологічних підходів, на нашу думку, створює належні психолого-педагогічні умови для ефективного опанування англійських колокацій учнями ліцеїв.

2.4. Система роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв

У результаті виконаного дослідження маємо змогу запропонувати систему роботи з формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв у процесі навчання англійської мови.

Спираючись на результати дослідження Л. Алексєєвої, вважаємо, що система роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв передбачає урахуванням в її складі двох блоків: предметного (знання колокацій різних типів) та операційного (навички використання колокацій в усіх видах мовленнєвої діяльності [5, с. 13]. Крім знань колокацій та навичок їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності, базуючись на дослідженні А. Багарян, у складі колокаційної компетентності можна виокремити колокаційну усвідомленість як сукупність ознайомлювальних знань з колокаційного аспекту мови, що засвоюються в результаті зіткнення ситуації з фрагментом реальності або джерелом інформації [10].

Зважаючи на такий склад колокаційної компетентності, можемо зробити висновок, що її формування, як і формування інших мовних і мовленнєвих компетентностей, здійснюється поетапно. Спираючись на науково-методичні праці, в яких описано етапи формування знань, мовних навичок і мовленнєвих умінь з іноземної мови [3, 10, 22, 48, 51, 67], можемо виокремити такі етапи у формуванні колокаційної компетентності: ознайомлювальний (орієнтувально-підготовчий) етап, етап автоматизації дій учнів з новим матеріалом (стереотипно-ситуативний етап) та етап розвитку й вдосконалення навичок мовлення (варіювально-ситуативний етап).

Етап ознайомлення учнів з новими колокаціями передбачає виконання всіх необхідних заходів із семантизації, пояснення особливостей їхнього використання, граматичних властивостей і стилістичного забарвлення. В якості можливих способів семантизації науковці пропонують розповідь, бесіду, створення ситуацій, самостійне ознайомлення з новими одиницями в процесі читання або прослуховування тексту. Ефективність дій учителя з ознайомлення учнів з новими колокаціями забезпечується дотриманням принципів лексичного й когнітивно-візуального підходів до навчання іноземної

мови з використанням різних способів візуалізації знань і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності учнів.

Вибір адекватного способу семантизації нових колокацій, на нашу думку, має супроводжуватися використанням дидактичних можливостей таких засобів когнітивної візуалізація, як мультимедійна презентація, хмара тегів, інтелект-карта (карта пам'яті, ментальна карта), інфографіка тощо.

Етап автоматизації дій учнів з новим матеріалом передбачає виконання відповідного комплексу вправ на рівні речення та мікротесту [52, с.113], як-от ідентифікація одиниць, що вивчаються в тексті, заповнення пропусків у реченнях або тексті, відповіді на запитання з використанням одиниць, що вивчаються тощо. Вправи цього етапу можуть бути рецептивними й репродуктивними. Зокрема для формування репродуктивних навичок використання колокацій пропонується таку послідовність вправ: імітація зразка мовлення, лаконічні відповіді на альтернативні запитання учителя, підстановка у зразок мовлення, завершення зразка мовлення, розширення зразка мовлення, відповіді на різні типи запитань, самостійне вживання нових колокацій у реченні, об'єднання зразків мовлення у понадфразові єдності – діалогічну та монологічну, використання зразків мовлення у мінітекстах. [52, с.229]. Вправи цього етапу є некомунікативними або умовно-комунікативними, завдяки виконання яких досягається автоматизація дій учнів з використання нових одиниць.

Етап розвитку й вдосконалення навичок мовлення (варіювально-ситуативний етап) є завершальним етапом формування колокаційної компетентності, який передбачає виконання комунікативних вправ з метою розвитку й вдосконалення мовленнєвих умінь учнів.

Систему роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв систематизовано у вигляді таблиці:

Система роботи з формування колокаційної компетентності учнів ліцеїв

Етап	Методичні принципи організації роботи	Зміст роботи	Вправи
Ознайомлювальний (орієнтувально-підготовчий) етап	Принципи лексичного й когнітивно-візуального підходів: колокація – одиниця навчання; індуктивне оволодіння навчальним матеріалом; когнітивна візуалізація як засіб семантизації колокацій; мультиконтекстна презентація колокації	розкриття значення колокацій, ілюстрація особливостей їх використання, характеристика граматичних властивостей і стилістичного забарвлення; виконання вправ з ідентифікації нових одиниць	Некомунікативні, рецептивні, з використанням опор – засобів когнітивної візуалізації, фронтальні на ідентифікацію та семантизацію колокацій
Етап автоматизації дій учнів з новим матеріалом (стереотипно-ситуативний етап)	Принципи лексичного й комунікативно-діяльнісного підходів: колокація – одиниця навчання; індуктивне оволодіння навчальним матеріалом; домінування мовленнєвої діяльності учнів; створення комунікативно-значущих ситуацій	Виконання комплексу вправ на рівні речення та мікротексту	Некомунікативні, умовно-комунікативні, рецептивні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні, з використанням опор, фронтальні, парні, індивідуальні, з ігровим компонентом; на диференціацію, трансформацію, конструювання
Етап розвитку й вдосконалення навичок мовлення (варіувально-ситуативний етап)	Принципи лексичного й комунікативно-діяльнісного підходів: колокація – одиниця навчання; індуктивне оволодіння навчальним матеріалом; домінування мовленнєвої діяльності учнів; створення комунікативно-значущих ситуацій	Виконання вправ з метою розвитку й вдосконалення мовленнєвих умінь учнів	Комунікативні, продуктивні, фронтальні, парні, індивідуальні, з ігровим компонентом

2.5. Методичні рекомендації з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв

Формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв здійснюється в контексті подальшого розвитку й вдосконалення їхньої комунікативної компетентності, що зумовлює вибір змісту, методів і засобів навчання. В якості змісту навчання пропонуємо орієнтуватися на нормативні документи, що висувають вимоги до якості й рівня сформованості всіх складників комунікативної компетентності відповідно здійснювати вибір наявних навчальних матеріалів або створювати власні. На виконання завдань нашого дослідження для визначення змісту навчання колокаційної компетентності учнів ліцеїв пропонуємо застосовувати підхід С. Ніколаєвої, згідно з яким, до змісту навчання іноземних мов взагалі необхідно включати сфери спілкування, психологічні й мовленнєві ситуації і ролі, комунікативні цілі і наміри; теми й тексти; мовні знання, мовленнєві вміння та вправи й завдання для їхнього розвитку; лінгвосоціокультурний матеріал тощо [51, с. 9].

Ураховуючи наведене вище, в якості прикладу пропонуємо методичні рекомендації щодо створення змісту й типових видів робіт з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв у процесі вивчення теми «Погода».

Зміст, методи й засоби формування англійськомовної колокаційної компетентності на ознайомлювальному (орієнтувально-підготовчому) етапі.

На етапі ознайомлення з англійськими колокаціями з теми «Погода», вважаємо за необхідне застосувати всі можливі засоби когнітивної візуалізації знань і забезпечити реалізацію основних принципів лексичного підходу. У такому контексті презентацію та семантизацію англійських колокацій з теми «Погода» пропонуємо

здійснювати шляхом опрацювання автентичних текстів прогнозів погоди та паралельного створення візуальних опор для систематизації нових одиниць.

В якості автентичних текстів прогнозу погоди рекомендуємо англійськомовні інтернет-ресурси й сайти новин, де є можливість як прочитати прогноз погоди, так і подивитися відео. Наприклад, на сайті британського таблоїда «The Sun» є сторінка з поточним прогнозом погоди для Сполученого Королівства, який оновлюється кілька разів на добу. Тексти прогнозів містять необхідну для опрацювання лексику з теми «Погода», а також типові колокації, що найчастіше використовуються у текстах такого жанру. В якості прикладу наводимо один із прогнозів погоди, оприлюднений на сторінці цього інтернет-видання:

TORRENTIAL RAIN AND GALES COMING

Britain is to be battered by torrential rain and gale-force winds in the coming days, forecasters have said.

Daytime today is set to be a pleasant day but the situation is due to take a turn for the worse this evening.

Winds are predicted to reach 50mph on Friday as a band of low pressure moves in bringing with it wet weather.

That's expected to last through the weekend although conditions will be drier in the south [81].

Для учнів ліцеїв з більш фундаментальною підготовкою з англійської мови можна запропонувати опрацювання текстових та відео матеріалів більш серйозних інтернет-видань, як наприклад інтернет-версія популярної британської газети «The Guardian», в якому також є сторінка з прогнозом погоди, але лексичний склад текстів є більш складним. В якості прикладу наводимо такий текст прогнозу погоди:

MET OFFICE CONFIRMS UK HAD ITS WETTEST DAY ON RECORD AFTER STORM ALEX

Weather service said the volume of rainfall was more than the capacity of Loch Ness.

The UK had its wettest day on record after Storm Alex hit earlier this month, with enough rain falling to more than fill Loch Ness, the Met Office has said.

Data from the national weather service shows Saturday 3 October, the day after the storm, was the wettest day in records dating back to 1891.

Rainfall was widespread, with an average of 31.7mm (1.25 inches) falling across the whole of the UK and beating the previous record of 29.8mm (1.17 inches) on 25 August 1986, the Met Office said.

Dr Mark McCarthy, head of the Met Office's National Climate Information Centre, said: "In climate statistics, 2019 will be remembered for possessing the UK's hottest day, whereas 2020 will be associated with rainfall records."

He said the volume of rain that fell across the UK was more than the capacity of Loch Ness, the largest lake in the country by volume, holding 7.4 cubic km of water. McCarthy added: "It is exceptional to have 30 to 50mm or more of rain falling so extensively across the UK – from the south coast of England to the north coast of Scotland – in a single day."

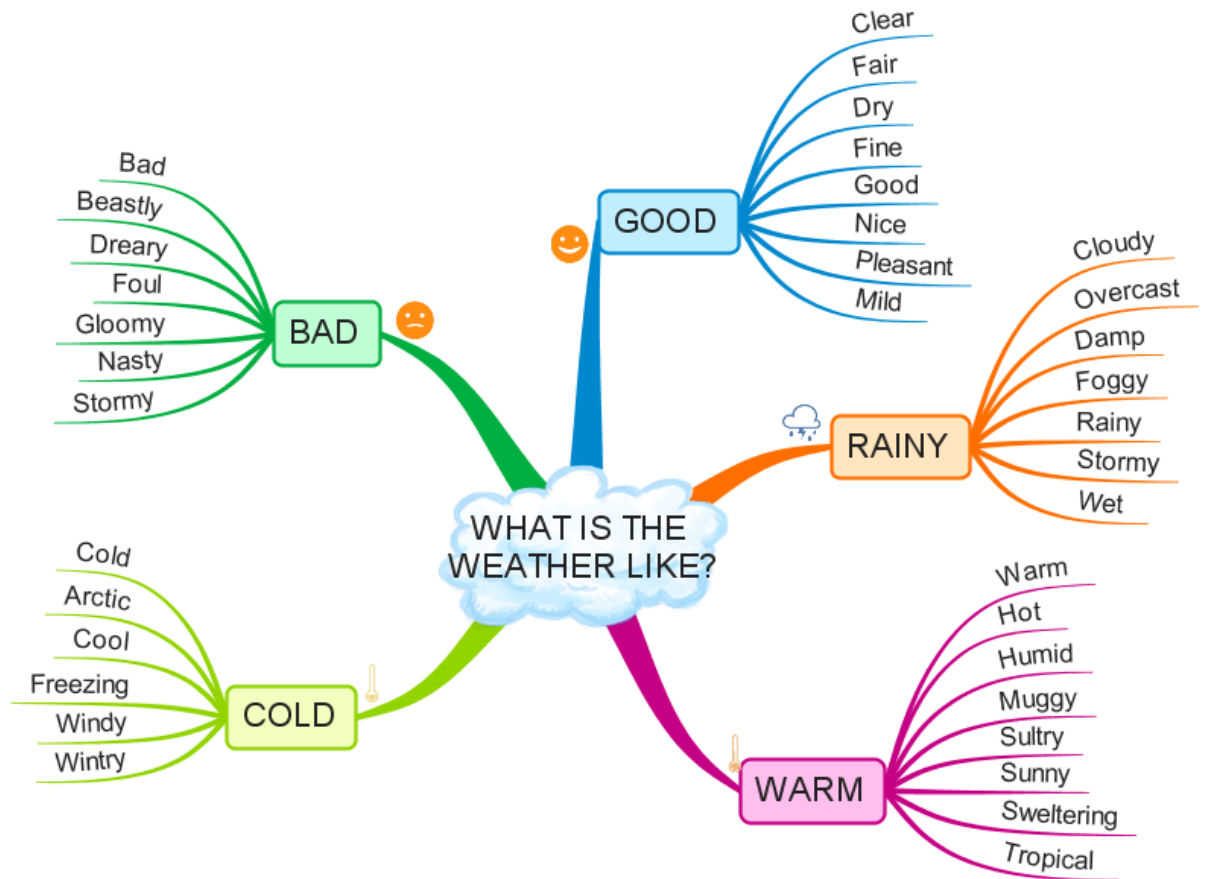
Climate change is increasing the risk of more extreme weather, such as more intense heavy downpours, scientists warn [80].

У процесі опрацювання автентичних текстів прогнозів погоди учні паралельно задіяні у створенні візуальної опори, яка може мати різний вигляд. Зокрема, опора може мати вигляд таблиці, в якій систематизовано колокації з теми «Погода», що подано в таблиці 2.2.

Колокації з теми «Погода»

WEATHER	WHAT IS THE WEATHER LIKE?	Good	Clear Fair Dry Fine Good Nice Pleasant Mild
		Bad	Bad Beastly Dreary Foul Gloomy Nasty Stormy
		Rainy	Cloudy Overcast Damp Foggy Rainy Stormy Wet
		Warm	Warm Hot Humid Muggy Sultry Sunny Sweltering Tropical
		Cold	Cold Arctic Cool Freezing Windy Wintry

Інший спосіб візуалізації навчального матеріалу подано у вигляді інтелект-карти на рис.2.2.

Рис.2.2. Колокації з теми «Погода»

Для розширення колокаційної усвідомленості учнів з теми «Погода» подальшим етапом пропонуємо створення додаткової візуальної опори, в якій наводяться в систематизованому вигляді англійські колокації з теми «Погодні умови». Один варіант такої опори подано у вигляді таблиці 2.3:

Таблиця 2.3.

Колокації з теми «Погодні умови»

WEATHER CONDITIONS	SUN	Blazing Bright Hot Scorching Strong	The sun beats down, blazes, rises, goes down / sets, goes in, shines We sit in / under the sun
	RAIN	Driving Heavy Pouring Soaking Torrential Light	Rain falls, freezes, lets up, pours, beats and patters against the window We get caught in the rain

Продовження таблиці 2.3.

WEATHER CONDITIONS	FOG	Thick Dense Patchy Light Heavy	Fog comes down, lifts
	WIND	Gentle Light Brisk High Strong	The wind blows, changes, shifts, picks up, dies down, drops, falls, howls, whistles
	SNOW	Driving Heavy Powdery Light New-fallen	We have snow, play in the snow, clear away, remove, shovel Snow falls, melts, sticks
	FROST	Bitter Hard Severe Light Slight	
	STORM	Powerful Fierce Violent Raging Severe	Storm gathers, batters, hits, strikes, rages, dies down

Інакше ті самі колокації можливо подати у вигляді інтелект-карти (рис. 2.3.), що додає нові можливості створити асоціативні зв'язки між компонентами колокацій та долучити різні варіанти запам'ятовування інформації. Зображення головної ідеї – тематичної групи колокації у центрі аркушу, а колокацій – у вигляді гілок, застосування різнокольорових блоків, використання додаткових графічних символів допомагають побачити нові лексичні як систему, окремі елементи якої пов'язані в єдине ціле, задіяти різні асоціативні зв'язки, одночасно структурувати й систематизувати навчальний матеріал, зробити процес опанування нових одиниць більш цікавим, залучивши учнів до активного створення такої інтелект-карти.

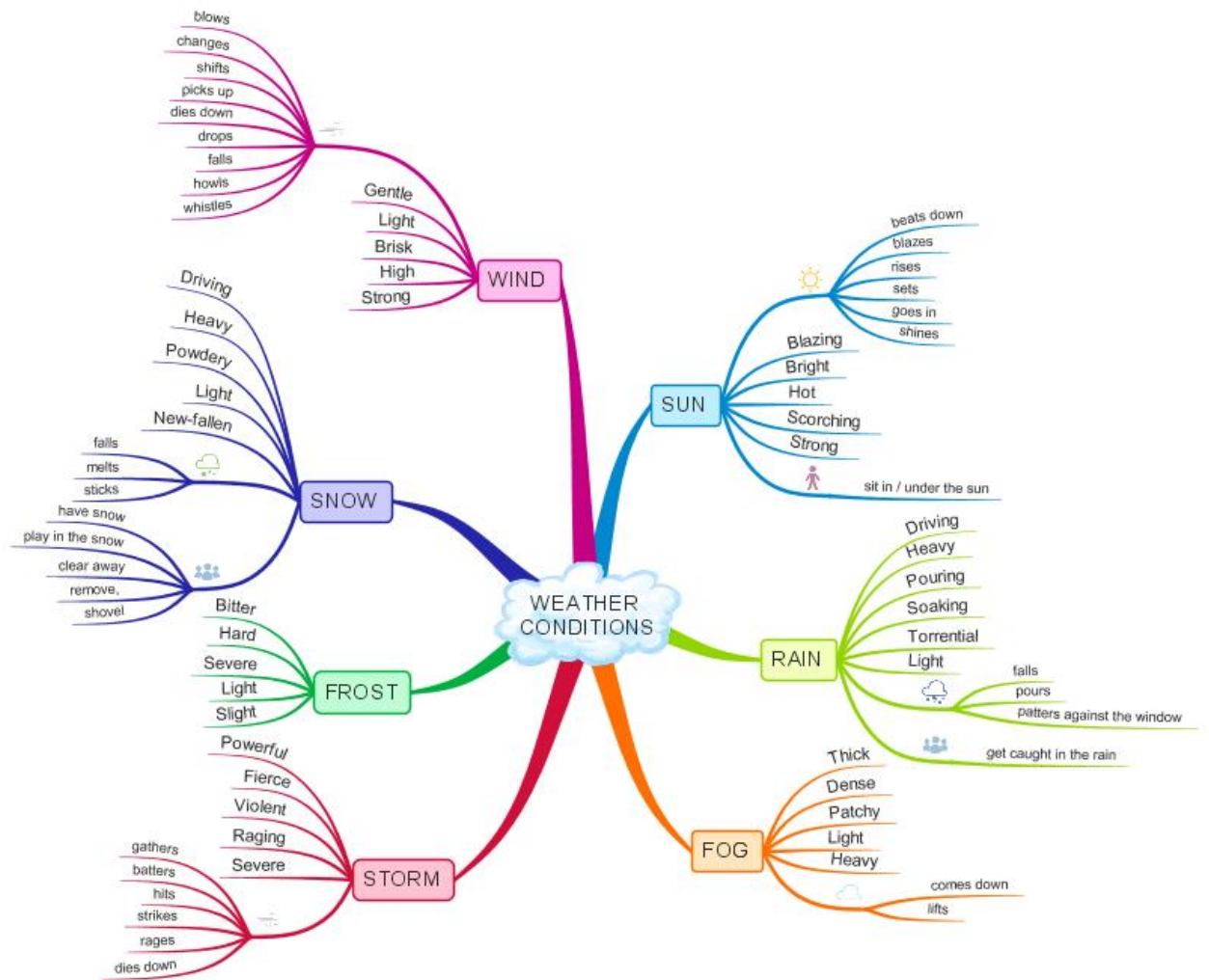

Рис. 2.3. Колокації з теми «Погодні умови»

Вважаємо, що самостійне опрацювання автентичних текстів та відеоматеріалів з метою пошуку й систематизації колокацій з конкретної теми створюють необхідні умови для розвитку й вдосконалення загальної компетентості в читанні й аудіюванні, цифрової грамотності, уміння працювати з різними джерелами інформації, які для сучасної людини належать до життєво необхідних компетентностей.

Зміст, методи й засоби формування англійськомовної колокаційної компетентності на етапі автоматизації дій учнів з новим матеріалом (стереотипно-ситуативному етапі).

Другий етап формування англійськомовної комунікативної компетенції передбачає створення психолого-педагогічних умов, необхідних для успішної автоматизації дій учнів з англійськими

колокаціями. Основними положеннями, що регламентують навчальну діяльність учнів, є головні принципи лексичного й комунікативно-діяльнісного підходів, а саме визнання колокації основною одиницею навчання, дотримання способів індуктивного оволодіння навчальним матеріалом; домінування мовленнєвої діяльності учнів у процесі створення й реалізації комунікативно-значущих ситуацій на уроці.

У контексті наведеного вище пропонуємо комплекс вправ з автоматизації дій учнів з використання англійських колокацій. Цей комплекс складається з вправ на диференціацію колокацій, трансформацію та конструювання речень з використанням колокацій.

Вправа 1. Тип вправи: некомунікативна, рецептивно-продуктивна, з використанням опори, фронтальна.

Інструкція: створіть правильні колокації, обравши варіант з другої колонки з протилежним значенням.

1. <i>A light wind</i>	A. <i>A heavy / strong wind</i>
2. <i>Light rain</i>	B. <i>Heavy / thick rain</i>
3. <i>Light covering of snow</i>	C. <i>A high / thick covering of snow</i>
4. <i>Light frost</i>	D. <i>A strong / hard wind</i>
5. <i>Cold weather</i>	E. <i>Sweltering / boiling weather</i>
6. <i>Light rain</i>	F. <i>Driving / drifting rain</i>
7. <i>Light frost</i>	G. <i>Bitter / strong frost</i>

Вправа 2. Тип вправи: некомунікативна, рецептивно-продуктивна, з використанням опори, фронтальна.

Інструкція: у запропонованих варіантах колокацій приберіть неправильний варіант.

- A hail / wind / snow storm*
- Cloudy / overcast / arid / damp weather*
- A strong / persistent / light drizzle*
- Blazing / strong / boiling / hot sun*
- A cool / warm / weak / gentle breeze*

A strict / fierce / severe / raging storm

High / south-westerly / big / strong sunlight

Torrential / pouring / flowing / heavy rain

A hard / strict / severe / cold / mild winter

Drifting / driving / heavy / strong snow

Вправа 3. Тип вправи: некомунікативна, рецептивно-продуктивна, з використанням опори, фронтальна.

Інструкція: замість пропусків у реченнях використайте одне з запропонованих слів: *blazing, overcast, soaking, blinding, torrential, wintry, dense, crisp* для створення правильних колокацій і перекладіть повні речення.

1. *The ... sun killed most plants in the desert.*
2. *Strong winds are possible, and ... rain is likely.*
3. *The country will be battered by ... rain and gale-force winds next week*
4. *However, this morning, an issue to contend with, we have some ... fog.*
5. *... weather with heavy snow will continue across the country today.*
6. *The day was beautiful with ... snow sparkling like diamonds under the bright blue sky.*
7. *Yesterday we got caught in a ... storm, we were almost blinded by the storm and freezing.*
8. *We expect unsettled conditions to continue into next week with ... winds and gales.*
9. *The photographer prefers ... weather for taking pictures.*
10. *The storm is likely to bring ... rain, strong winds and snow.*

Вправа 4. Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, з використанням опори, фронтальна / парна.

Інструкція: замість пропусків використайте необхідне для створення колокації слово та закінчіть речення:

1. *There was a ... storm last night, and ...*
2. *The weather forecast promised a .... rain later today, so...*

3. *In England in winter sometimes the weather is ....., but ...*
4. *I couldn't sleep because the rain .... Against my window, ...*
5. *I wouldn't like a job outside in the summer when the sun ....., though ...*
6. *When I woke up this morning the ground was covered with .... snow, and ....*
7. *I got caught in a ... rain and got wet to the bone, ...*
8. *We've had a .... weather the whole winter this year ...*
9. *Yesterday a .... wind was blowing ....*
10. *The ... wind was blowing all night long, but it ... in the morning....*

Вправа 5. Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, з використанням опори, парна.

Інструкція: дайте відповіді на запитання, використовуючи необхідні колокації:

1. *What is the weather like today?*
2. *What is the weather like in different seasons in your country?*
3. *What is your favourite weather?*
4. *What do you usually do when it pours with rain?*
5. *What will happen if you get caught in the torrential rain?*
6. *Should anybody sit in the sun for a long time?*

Зміст, методи й засоби формування англійськомовної колокаційної компетентності на етапі розвитку й вдосконалення навичок мовлення (варіювально-ситуативному етапі).

Метою третього етапу формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв є закріплення знань англійських колокацій та розвиток і вдосконалення англійськомовних навичок учнів з використання колокацій у продуктивних видах мовленнєвої діяльності. Система роботи базується на принципах лексичного й комунікативно-діяльнісного підходів, що забезпечують розуміння англійської колокації як одиниці навчання, застосування різноманітних способів індуктивного оволодіння

навчальним матеріалом; забезпечення домінування мовленнєвої діяльності учнів за рахунок створення комунікативно-значущих навчальних ситуацій на уроці. Основними вправами цього етапу є комунікативні, продуктивні, з опорою або без неї; парні, індивідуальні, з ігровим компонентом.

Запропонований комплекс вправ складається з завдань таких видів:

1. трансформаційні вправи:

- прослуховування або читання зразку монологічного повідомлення та його переказ-трансформація – від імені іншою особи, зі змінами видо-часових форм дієслів, зі змінами фактів на протилежні тощо;
- прослуховування або читання зразку діалогу або монологічного повідомлення і складання свого діалогу або монологічного повідомлення з іншими даними;

2. конструктивні вправи:

- створення власного монологічного повідомлення з опорою та без неї;
- створення діалогу з партнером з опорою та без неї;
- створення писемного твору.

У контексті розвитку й вдосконалення навичок мовлення учнів ліцеїв з використання англійських колокації пропонуємо виконання таких вправ:

- прослуховування або читання зразку прогнозу погоди та його переказ з коментарем-висловлюванням особистого ставлення до фактів, що наводяться;
- прослуховування або читання зразку прогнозу погоди та його переказ зі зміною фактів на протилежні;

- прослуховування або читання зразку прогнозу погоди та його переказ з порівнянням з наявними погодними умовами на момент мовлення;
- прослуховування або читання діалогу-зразку й відтворення діалогу зі зміною фактів;
- створення власного прогнозу погоди для телевізійного каналу новин з відповідною презентацією;
- створення розповіді про незвичайні або екстримальні погодні умови, свідком яких став автор;
- створення інструкції щодо правил поведінки в екстримальних погодних умовах з відповідною презентацією;
- створення власного діалогічного висловлювання – обговорення прогнозу погоди або наявних погодних умов;
- рольова гра – прес конференція з представниками метеорологічної служби.

Таким чином, вважаємо, що запропонована нами система роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв і методичні рекомендації щодо добору змісту, методів і засобів формування англійськомовної колокаційної компетентності на всіх етапах формування знань англійських колокацій і розвитку відповідних вмінь і навичок їх використання в мовленнєвій діяльності відповідає заявленим методологічним принципам і має значний лінгводидактичний потенціал.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних і практичних аспектів формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв уможливило такі висновки.

У результаті опрацювання наукових джерел з теми дослідження маємо підстави стверджувати, що поняття «колокація» належить до таких лінгвістичних понять, які не отримали в мовознавстві однозначного й остаточного визначення, адже розуміння природи цієї одиниці та її статусу в мовній системі залежить від методологічної позиції конкретного науковця. Проте критичний огляд лінгвістичної літератури з теми дослідження дав змогу проаналізувати різні підходи до визначення поняття «колокація», на підставі чого сформульовано робочу дефініцію цього лінгвістичного явища як одиниці з обмеженою лексико-семантичною сполучуваністю компонентів.

Визначено й проаналізовано комплекс специфічних ознак англійських колокацій, що характеризують їх як аномальні одиниці, які знаходяться на перетині лексики, синтаксису й фразеології, а саме цілісність, неподільність, відтворюваність у готовому вигляді в мовленні, втрачена метафоричність, нульова експресивність, семантична обумовленість окремих компонентів; синтаксична регулярність. Такі особливості колокацій створюють об'єктивні труднощі в процесі навчання, що призводить до помилок у продуктивних видах мовленнєвої діяльності й неадекватного сприйняття цих одиниць під час читання й аудіювання. Проте підтверджено значний лінгводидактичний потенціал англійських колокацій через їхню розповсюдженість в англійській мові й мовленні її носіїв, що свідчить на користь виокремлення колокації як основної одиниці формування відповідної компетентності.

Колокаційну компетентність розуміємо як комплексну здатність сполучувати лексичні одиниці відповідно до норм мови та використовувати їх для вирішення комунікативних завдань у складі

іншомовної комунікативної компетентності учнів ліцеїв. У складі іншомовної комунікативної компетентності колокаційна компетенція є невід'ємним складником лексичної компетентності.

В якості методологічного обґрунтування системи роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв пропонуємо поєднання базових принципів комунікативно-діяльнісного, лексичного й когнітивно-візуального підходів, що в комплексі створюють належні психолого-педагогічні умови для успішного набуття необхідних знань, навичок і вмінь. До таких принципів ми відносимо визнання колокації основною одиницею навчання, застосування способів індуктивного оволодіння навчальним матеріалом та когнітивної візуалізації як способу презентації й семантизації колокацій, використання мультиконтекстної презентації колокацій, створення комунікативно-значущих ситуацій для забезпечення домінування мовленнєвої діяльності учнів на уроці.

Обґрунтовано методичну систему роботи з формування англійськомовної колокаційної компетентності учнів ліцеїв, що складається з поетапної реалізації необхідних заходів на ознайомлювальному (орієнтувально-підготовчому) етапі, етапі автоматизації дій учнів з новим матеріалом (стереотипно-ситуативному етапі) та етапі розвитку й вдосконалення навичок мовлення (варіювально-ситуативному етапі). На кожному з етапів передбачено виконання конкретних видів робіт і комплексів вправ, що разом сприяють реалізації головної мети навчання англійських колокацій учнями ліцеїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеева М. Д., Ерёмина Л. О. О некоторых аспектах лексический сочетаемости в русском и английском языках // *Наука. Образование. Культура. Вклад молодых исследователей: Сборник статей по материалам IV Международной научной конференции преподавателей, аспирантов, магистрантов и студентов вузов*. Новочеркасск: Издательство: Южно-Российский государственный политехнический университет (НПИ) имени М.И. Платова. 2018. С. 137-140.
2. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). М.: Икар, 2009. 448 с.
3. Аксенова И.Н. Психолого-педагогические условия формирования коллокационной компетенции студентов на основе комплексного задания «Диктоглосс». *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*. Тамбов, 2020. Т. 25, № 185. С. 56-64.
4. Алексеева Л.Б. Коллокационная компетенция в письменной научной речи как составляющая цели обучения иностранному языку студентов неязыковых факультетов. URL: <http://www.emissia.org/offline/2010/1396.htm> (дата звернення 10.11.2020 р.).
5. Алексеева Л. Б. Методика формирования коллокационной компетенции у студентов неязыковых факультетов в процессе обучения английской устной речи : автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург. 2011. 26 с.
6. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1963. 208 с.

7. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка: учеб. пособие. Москва: ФЛИНТА: Наука, 2012. 376 с.
8. Архипова Е. И. Этнокультурные коллокации в лексикографическом аспекте (на русском и англо-американском языковом материале) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Новосибирский государственный технический университет. Новосибирск. 2016. 20 с.
9. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. 2-е изд., стер. М: УРСС: Едиториал УРСС, 2004. 571 с.
10. Багарян А. А. Методика расширения коллокационной осведомленности студентов языковых факультетов (английский язык) : автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Тамбовский государственный университет им. Г. Р. Державина. Тамбов. 2004. 20 с.
11. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання. *Фізико-математична освіта. Науковий журнал*. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2014. №1(2). С. 5 – 11.
12. Бобкова Т. В. Концепція колокації: корпусний підхід // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. Вип. 10(2). С. 42-45. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_10\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_10(2)_13) (дата звернення 10.11.2020 р.).
13. Бобкова Т. В. Теоретико-методологічні підходи до вивчення колокацій у сучасному мовознавстві. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 17. №2. 2014. С. 14-22.
14. Бондарчук Г. Г. Сочетаемость английской предметной лексики: когнитивный аспект. *Вестник МГЛУ. Гуманитарные науки*. Вып. 9 (801). 2018. С. 40-47.
15. Варламова Е., Башкирова К. Понятие collocation в зарубежной лингвистике: семантическое наполнение. *Филология и культура*. 2018. № 1 (51). С.30-34.

16. Вартанова К.Ю., Киселёва А. В., Соколовская Н. А. Лексический подход к формированию иноязычной коммуникативной компетенции у студентов-лингвистов. *Педагогика. Вопросы теории и практики*. Том 5. Вып. 2. 2000. С. 218-222.

17. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц. *Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва: Наука, 1977. С. 121-140.

18. Влавацкая М. В. Комбинаторная лингводидактика как направление методики обучения иностранным языкам. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота. 2015. № 8 (50): в 3-х ч. Ч. III. С. 40-44. URL: www.gramota.net/materials/2/2015/8-3/10.htm (дата обращения 14.10.2020 г.).

19. Влавацкая М. В. Лексикографическая интерпретация сочетаемости слов (модель построения русско-английского учебного комбинаторного словаря): автореф. дисс. ... канд. филол. н.: 10.02.19 – теория языка. Барнаул, 2004. 24 с.

20. Влавацкая М. В. Типология коллокаций в комбинаторной лингвистике. *Мир науки, культуры, образования*. 2019. № 4 (77). С. 439-442.

21. Влавацкая М. В., Рахметова Е. С. Традиционные vs экспрессивные коллокации русского и английского языков как предмет изучения комбинаторной лексикологии. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2020. Т. 13. Выпуск 7. С. 225-230.

22. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пос. 3-е изд., стер. Москва: Академия, 2006. 336 с.

23. Гладка В.А. Структурно-синтаксичний підхід у вивченні колокацій (на матеріалі французької мови). *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2013. Вип.

39. С. 16–20.

24. Горина О. Г. Использование технологий корпусной лингвистики для развития лексических навыков студентов-регионоведов в профессионально-ориентированном общении на иностранном языке: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. Москва. 2014. 321 с.

25. Грудинін Б. Компетентнісний підхід – сутності вихідних понять та положень. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. Вип. 7. Ч. 2. Кіровоград, 2015. С. 140–146.

26. Гулай О.І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. *Педагогічні науки. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2009. №2. С.41-51.

27. Гуцан Л.А. Компетентнісно спрямована освіта – сучасний орієнтир навчально-виховного процесу. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 2. С. 68-72.

28. Давыдова В.Ю. Методология визуализации теоретических знаний. *Вестник СамГУ*. 2011. №3 (84). С. 24 – 28.

29. Друшляк М.Г. Словник візуальної освіти: наочність, візуалізація, візуальне мислення. *Фізико-математична освіта*. 2018. Випуск 1 (15). Частина 2. С. 78 – 83.

30. Житеньова В.Н. Візуалізація: основні поняття та визначення. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2307-4507/article/view/189581> (дата звернення 08.10.2020 р.).

31. Заблоцька О.С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Т. 39, 2008. С. 52-56.

32. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення,

викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт, 2003. 273с.

33. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Том 2. Донецьк: ДонНУ, 2012. 350с.

34. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Том 3. Донецьк: ДонНУ, 2012. 426 с.

35. Закон України «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 08.10.2020 р.).

36. Закон України «Про повну загальну середню освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 08.10.2020 р.).

37. Изотова Н.В., Буглаева Е.Ю. Система средств визуализации в обучении иностранному языку. *Вестник Брянского госуниверситета*. 2015. №2. С. 70 – 75.

38. Киверник Н. Ю. Русские и английские коллокации как синтагматические единства. *Вестник Южно-Уральского государственного гуманитарно-педагогического университета*. 2013. <https://cyberleninka.ru/article/n/russkie-i-angliyskie-kollokatsii-kak-sintagmaticheskie-edinstva> (дата звернення 08.10.2020 р.).

39. Клочихин В. В. Формирование коллокационной компетенции обучающихся на основе электронного лингвистического корпуса. *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2019. Т. 24. № 129. С. 69-80.

40. Князева О. О. Реализация когнитивно-визуального подхода в обучении старшеклассников началам математического анализа: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Омск, 2003. 28 с.

41. Колесникова И.Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков: справочное пособие. Москва: Дрофа, 2008. 431с.

42. Колкунова, В. В. Формування колокаційної компетенції студентів-філологів як подолання лексико-семантичної інтерференції в умовах українсько-англійського мовного контакту. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький: Видавець Лисенко В. Ф., 2017. – Вип. 153. – С. 652-655.

43. Котелова Н.З. Значение слова и его сочетаемость. Л. : Наука, 1975. 164 с.

44. Кравченко О. В. Развитие коллокационной компетенции как одна из проблем комбинаторной лингводидактики (на примере французского языка). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2016. №4 (58): в 3-х ч. Ч. 2. С. 200-202.

45. Кунин А.В. Английская фразеология. М.: Высшая школа, 1970. 344 с.

46. Лексикология английского языка: Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. / Р. З. Гинзбург, С. С. Хидекель, Г. Ю. Князева и А. А. Санкин. Москва: Высшая школа, 1979. 269 с.

47. Магалашвили В.В., Бодров В.Н. Ориентированная на цели визуализация знаний. *Educational Technology & Society*. 2008. Т. 11, № 1. С. 420 – 433.

48. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

49. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2004. 487 с.

50. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення 08.10.2020 р.).

51. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах. *Іноземні мови*. 2010. №3. С. 3-10.

52. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): Навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2008. 285 с.

53. Некрасова О. А. Лингвистические коллокации английского языка и факторы, влияющие на процесс их образования. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2017. №5. С.120-132.

54. Онал И. О. Коллокация как объект изучения в отечественной и зарубежной науке: диахронический аспект. *Вопросы языкознания в мультикультурном пространстве современного мира*: монография. – Новосибирск : Издательство ЦРНС, 2018. С. 169-191.

55. Орлова Е. В. Английская коллокация в условиях интерференции : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Ивановский государственный университет. Иваново. 2011. 24 с.

56. Прокопенко Ю. В. Англійські колокації як прояв обмеженої лексичної сполучуваності. *Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи*: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 23-24 жовтня 2020 року. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2020. Ч. 2. С. 59-62.

57. Прокопенко Ю. В. Когнітивно-візуальний підхід до навчання англійських колокацій учнів ліцеїв. Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. 2020. Херсон: ХДУ, 2020. С.173-175.

58. Рябуха, Т. В., Гостіщева, Н. О. Колокації як засіб формування лексичної компетентності студентів-філологів. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 2019. №10 (48). С. 45-47.

59. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. – Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1956. 260 с.

60. Сырина Т. А. Когнитивная визуализация: сущность понятия и его роль в обучении языку. *Вестник ТГПУ*. 2016. №7 (172). С. 81–85.

61. Тарнопольський О. Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. – 256 с.

62. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996. 288 с.

63. Тер-Минасова С. Г., Туркова Е. С. Диалектика коллигации и коллокации в рамках атрибутивной связи. *Синтаксис как диалектическое единство коллокации и коллигации* : коллективная монография. М., 1969. С. 45-60

64. Харитончик З. А. Лексикология английского языка: учебное пособие. Минск: Вышэйная школа, 1992. 229 с.

65. Черноусова А. О. К вопросу о коллокациях. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2019. №1. С.57-64.

66. Шанский, Н.М. О фразеологизме как языковой единице и предмете фразеологии. *Проблемы устойчивости и вариативности фразеологических единиц*. Материалы межвузовского симпозиума. Под ред. В.Л. Архангельского и др. Тула, 1968. С. 7-14.

67. Щукин А.Н. Методика преподавания иностранных языков: учебник для студ. учреждений высш. образования. Москва: Академия, 2015. 288 с.

68. Benson, Morton. *The BBI Combinatory Dictionary of English: your guide to collocations and grammar / compiled by Morton Benson, Evelyn Benson, Robert Ilson. Third edition revised by Robert Ilson. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 567 p.*

69. Davis Paul, Kryszewska Hanna. The Company Words Keep. Lexical Chunks in Language Teaching. Delta Teacher Development Series. 2012. 119 p.
70. Firth, J.R. 1951 Modes of Meaning. In: J.R. Firth, Papers in Linguistics 1934-1951, pp. 190-215. London: Oxford University Press.
71. Hill Jimmie. Collocational competence. Readings in Methodology. A collection of articles on the teaching of English as a foreign language. 2006. P.167-174
72. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення 08.10.2020 р.).
73. Lewis Michael. Implementing Lexical Approach. Putting theory into practice. Heinle, Cengage Learning, 2008. 223 p.
74. Lewis Michael. Teaching Collocation. Further Developments in the Lexical Approach. Hove, England: Language Teaching Publications, 2000. 244 p.
75. Marks Jon, Wooder Alison. Check your vocabulary for natural English collocations. London: A&C Black Publishers, 2007. 97 p.
76. O'Dell Felicity, McCarthy Michael. English Collocations in Use. Advanced. Cambridge University Press. 2008. 198 p.
77. O'Dell Felicity, McCarthy Michael. English Collocations in Use. Intermediate. Cambridge University Press. 2008, 168 p.
78. Palmer, H. E. Second Interim Report on English Collocations. Tokyo: Institute for Research in English Teaching. – 1933. – 188 p.
79. Sinclair John. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford University Press, 1991. 195 p.
80. The Guardian. UK weather. URL: <https://www.theguardian.com/uk/weather> (дата звернення 20.10.2020 p.)

81. The Sun. URL: <https://www.thesun.co.uk/news/13144654/uk-weather-forecast-weekend-freezing-temperature-rain-live/> (дата звернення 20.10.2020 р.)

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Прокопенко Юлія Володимирівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____

(дата)

_____

(підпис)

_____

(ім'я, прізвище)